

Т.В. Скорик,

К.п.н., доцент

ЧНТУ, м. Чернігів, Україна

Волонтерська діяльність як складова професійної підготовки соціальних працівників

Анотація. У статті аналізується роль волонтерської діяльності у підготовці майбутніх соціальних працівників; розглядаються найбільш доцільні форми та методи підготовки до волонтерської діяльності; пропонуються результати дослідження впливу волонтерської діяльності на формування професійної готовності соціального працівника.

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, професійна підготовка соціального працівника.

Аннотация. В статье рассматривается роль волонтерской деятельности в подготовке будущих социальных работников; рассматриваются наиболее целесообразные формы и методы подготовки к волонтерской деятельности; представлены результаты исследования влияния волонтерской деятельности на формирование профессиональной готовности социального работника.

Ключевые слова: волонтер, волонтерская деятельность, профессиональная подготовка социального работника.

Annotation. The article discusses the role of volunteerism in the training of future social workers; it is considered the most appropriate forms and methods of preparation for the volunteer activities; is presented the results of a volunteer activity effect on the formation of professional readiness of the social worker.

Tags: volunteer, volunteering, training of social worker.

Постановка проблеми. Рівень професійної підготовки майбутнього соціального працівника визначається сформованістю його професійних і особистісних якостей. Усе очевиднішим стає той факт, що не лише сума знань, а синтез знань, умінь, навичок і професійно-етичних якостей є важливим показником ґрунтовно і різнобічно підготовленого спеціаліста.

Вищий навчальний заклад має забезпечити не тільки теоретичну підготовку, а й формування необхідних професійних якостей та практичних навичок майбутніх соціальних працівників. Одним із дієвих шляхів практичної підготовки може бути залучення до волонтерської діяльності, оскільки волонтерство для даних спеціалістів – це не просто вияв альтруїзму, а ще один із способів спробувати себе в якості соціального працівника, отримати досвід роботи з різними категоріями клієнтів, розширити діапазон набуття досвіду професійної діяльності. Волонтерська діяльність є більш ефективною та значимою для майбутніх соціальних працівників, так як сприяє їх професійному становленню.

Стан розробленості проблеми. Проблемам волонтерства присвячено чимало доробок як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. З.Бондаренко аналізує волонтерську діяльність в умовах вищого навчального закладу; В.Кратінова, Н.Ларіонова, О.Песоцька розглядають волонтерство як засіб соціального та професійного становлення студентів та історичні етапи становлення волонтерства; Зверєва І. Д. приділяє увагу підготовці волонтерів та їх ролі у реалізації соціальних проектів; Р.Вайнола аналізує тенденції розвитку волонтерського руху в Україні; Т.Лях аналізує зміст та підготовку до волонтерської діяльності. Інші питання щодо ролі волонтерська у роботі з різними групами клієнтів розглянуті у дослідженнях О.Безпалько, І.Григи, І.Зверєвої, А.Капської, С.Толстоухової, І.Трубавіної .

Проте, питання обґрунтування значення волонтерської діяльності у професійній підготовці соціальних працівників потребує більш детального аналізу та розробки.

Основна частина. Волонтер (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим [2, с.7].

Волонтер – це людина, яка добровільно, не переслідуючи корисливих цілей, займається діяльністю на користь суспільства, не отримуючи за це грошової винагороди. Включаючись у волонтерську діяльність, людина прагне вплинути на процеси становлення сучасного суспільства, зробити його кращим, досконалішим.

У світовій практиці до типових видів діяльності волонтерів у соціальній сфері належать: догляд за хворими, людьми похилого віку та інвалідами вдома й у спеціалізованих установах; робота з ув'язненими та допомога їм після виходу з в'язниці чи колонії; робота з дітьми й молоддю в дитячих садках, школах, групах вільного часу, молодіжних клубах; допомога представникам етнічних меншин через консультування та відповідний супровід; допомога бездомним і безпритульним; збір коштів тощо.

Забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців до соціальної роботи у процесі навчання у вищих навчальних закладах передбачає набуття

професійних знань, створення умов для формування практичних умінь та навичок шляхом практичних навчальних занять, різних форм практики, а також залучення студентів до волонтерської діяльності через створення волонтерського центру на базі університету (інституту) чи інших громадських організацій.

Готуючи соціальних працівників до волонтерства доцільно враховувати:

- характеристики фізичного та психічного здоров'я;
- усвідомленість вибору: інтерес до діяльності; мотивація у її отриманні та вдосконаленні; альтруїзм, бажання допомагати людям; усвідомлення складності майбутньої волонтерської діяльності; готовність до незручностей, дискомфорту; адекватне розуміння змісту волонтерської діяльності;
- ціннісні орієнтації особистості: гуманізм, чесність, порядність, відвертість, справедливість, милосердя;
- психологічні властивості особистості, риси характеру: емпатійність, наполегливість, цілеспрямованість, самодисципліна, відповідальність, сміливість, самоконтроль, оптимізм, великодушність, обдарованість, толерантність, інтелектуальність, акуратність, співчутливість, незалежність, раціональність, ввічливість, ініціативність, старанність[1].

Варто зауважити, що запропонований перелік практично повторюється в різноманітних варіаціях у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Це цілком логічно, адже мова йде про соціальну роботу у різних модифікаціях, тому вимоги до особистості професіонала соціальної роботи та волонтера практично тотожні. Розбіжності полягають у сфері зайнятості, технологічній компетентності та обсязі роботи. Отже, ми можемо стверджувати, що волонтерська діяльність сприяє розвитку професійно значущих якостей соціального працівника.

Важливе значення відіграє процес підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності. Така підготовка - це теж один із шляхів підвищення рівня професійної готовності соціальних працівників. До найбільш типових методів роботи з різними групами волонтерів належить: лекція як базовий метод при навчанні волонтерів; бесіда для більш плідної

взаємодії з групою, для закріплення нових знань; ділова гра для більш ефективного набуття практичних навичок; «мозковий штурм» для вирішення проблемних ситуацій у роботі з різними групами клієнтів соціальної роботи; дискусія з волонтером або з групою волонтерів з найбільш актуальних проблемних питань; кейс-метод для розгляду конкретних ситуацій та визначення можливостей та ресурсів допомоги.

Найбільш доцільні форми роботи: колоквиум, як форма обговорення проблеми серед волонтерів; семінар-практикум для волонтерів та працівників соціальних установ з метою узагальнення теоретичних знань; тренінг для волонтерів з метою вироблення навичок ефективного спілкування, взаємодії з клієнтом; конференції для працівників соціальних установ та волонтерів, з метою обміну досвідом; «круглий стіл» та тематична зустріч для волонтерів з залученням державних та громадських структур з метою обговорення питань взаємодії та співпраці та інші.

Науковці виділяють наступні завдання волонтерської діяльності, що також можна віднести до завдань формування професійної готовності до здійснення соціальної роботи:

- розширення теоретичних знань і встановлення їх зв'язку з практичною соціальною роботою;
- ознайомлення із сучасним станом соціальної роботи в соціальних службах;
- діагностика професійної придатності майбутнього соціального працівника до обраної професії, адаптація до неї;
- розвиток особистісних якостей, необхідних для здійснення соціальної роботи (милосердя, доброта, емпатія, готовність допомогти та ін.);
- формування професійних умінь і навичок: діагностичних, організаторських, проєктивних, аналітичних, дидактичних, комунікативних;
- оволодіння сучасними технологіями колективної, групової, індивідуальної соціальної роботи з різними категоріями людей (сироти, інваліди, представники груп ризику та інші);
- розвиток навичок професійної рефлексії;

- посильна допомога соціальним службам у реалізації завдань, які вони виконують;
- створення умов для розвитку творчого потенціалу студентів, формування індивідуального стилю діяльності;
- формування у майбутнього соціального працівника творчого і дослідницького підходів до вирішення професійних проблем і виконання професійних обов'язків [3, с.78] .

В дослідженні, яке було проведено серед волонтерів факультету соціальної роботи ЧНТУ волонтерського центру «Довіра», було виявлено сформованість наступних компонентів професійної готовності :

- мотиваційний, що визначає ставлення до професійної діяльності, бажання займатись нею, задоволеність від діяльності: стійкий інтерес та бажання займатись соціальною роботою виявили 37,8% студентів, частковий інтерес – 22,2%; 14,4% вважають волонтерство способом отримання нових знань; 8,9 %- це необхідно для майбутнього, інші 22,3% – як спосіб знайти нові знайомства;

-когнітивно-діяльнісний компонент як теоретична і практична готовність здійснювати професійну діяльність: 24,4 % опитаних набувають у волонтерстві нові знання з майбутньої професії; 21, 1% - навички допомоги різним категоріям клієнтів; 16,7% - навички вирішення соціальних проблем; 12,2% - формують комунікативні навички; 8,9% - адаптуються у соціальній роботі; інші – не можуть точно визначитися;

- особистісний компонент готовності як комплекс професійно значущих якостей, таких як: комунікативність, толерантність, вимогливість до себе та інших. Так, було виявлено, що завдяки волонтерській діяльності збільшилися всі показники, наприклад вимогливість до себе відчуває 32,2% студентів, котрі займаються волонтерською діяльністю та лише 17,78%, які не є волонтерам.

В ході дослідження було визначено вплив волонтерської діяльності на особистісні якості студентів, котрі займають волонтерством в порівнянні з тими, що не займаються. Було з'ясовано, що: комунікабельність є вищою на

15%, співчуття - на 10%, терпіння - на 10%, уважність - на 12%, відкритість - на 5%, відповідальність - на 8 %, атракція - на 5%, вміння слухати - на 10%, бажання вирішувати проблеми - на 5%, розуміння проблем іншої людини - на 7%, любов до людей - на 15%, доброта - на 5%, організаторські здібності - на 15%, мобільність - на 20%, бажання надавати допомогу - на 11%.

Також за результатами анкетування було виявлено, що виконуючи волонтерську діяльність, у студентів підвищується рівень самооцінки, вони більш адекватно оцінюють свої професійні знання та навички.

Висновок. Волонтерство, що здійснюється студентами, які є майбутніми фахівцями соціальної роботи у державних та недержавних установах, є практичним втіленням теоретичних знань, воно виступає як процес набуття практичного досвіду майбутніми спеціалістами та має формуючий вплив на професійну компетентність. Тому, волонтерську діяльність студентів потрібно розглядати як одну із складових фахової підготовки.

Подальшої розробки потребують питання щодо вимог, які висуваються до особистісно-моральних якостей потенційного студента-волонтера та способів діагностування окреслених вище якостей; потребують подальшого осмислення та розробки питання відбору студентів, придатних до волонтерської діяльності, що на сьогодні залишається мало вивченим. Керівники волонтерських програм вищих навчальних закладів, соціальних служб та громадських організацій потребують методичних рекомендацій щодо підготовки волонтерів до різних видів діяльності, запобігання їх професійного вигорання та формування у них здатності до саморозвитку та самоорганізації.

Література:

1. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежом. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [Електронний ресурс]. - Ужгород, 2003. - Режим доступу : <http://www.old.uzhnu.edu.ua/news/read/114>
2. Лях Т. Л. Волонтерські групи як ресурс соціально-педагогічної діяльності державних і громадських організацій / Т. Л. Лях. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 130–139.
3. Тюптя І. Б. Соціальна робота : теорія і практика [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. - К. : ВМУРОЛ "Україна", 2004. - 480 с.

